

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата медичних наук, доцента кафедри громадського здоров'я НМУ імені О.О. Богомольця Литвинової Любові Олександрівни на дисертаційну роботу Вежновець Євгенії Ігорівни «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання», яка подана до разової спеціалізованої вченої ради ДФ 22.222.07 Державної наукової установи «Центр інноваційних технологій охорони здоров'я» Державного управління справами (далі – ДНУ «ЦІТОЗ» ДУС), що створена відповідно до наказу ДНУ «ЦІТОЗ» ДУС № 119 від 18.10.2024 р., для захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Науковий керівник:

Ященко Юрій Борисович - доктор медичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи ДНУ «ЦІТОЗ» ДУС.

Актуальність обраної теми дисертації

Актуальність дисертаційного дослідження є незаперечною з огляду на значну поширеність хвороб органів дихання серед дитячого населення. Гострі респіраторні захворювання є причиною половини амбулаторних звернень до педіатрів та третини випадків госпіталізації, а пневмонія залишається основною причиною смертності дітей, особливо до 5-річного віку. Респіраторні інфекційні хвороби в ранньому дитинстві у поєднанні з негативним впливом забрудненого повітря, тютюнопаління можуть призвести до хронічних захворювань органів дихання у дорослому віці. Окрім цього хвороби органів дихання призводять до значних фінансових витрат на лікування дитини, як для родини, так і для держави в цілому. Саме тому для покращення здоров'я дітей та зменшення захворюваності на хвороби органів дихання необхідне поліпшення організації та якості надання медичної допомоги дитячому населенню України. Удосконалення діяльності педіатричної служби та інституту сімейної медицині, які здійснюють лікувально-профілактичну

допомогу дітям, можливо лише на основі детального вивчення кадрового забезпечення, ліжкового фонду та ефективності його використання, а також вивчення задоволеності обсягами та якістю надання медичної допомоги дітям.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям наукового пошуку Вежновець Є.І. визнано пріоритетним на державному рівні, що підтверджено виконанням дисертаційного дослідження в рамках науково-дослідної роботи Наукового відділу організації медичної допомоги в ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС «Медико-соціальне обґрунтування, розробка та впровадження сучасної моделі системи безперервного поліпшення якості інтегрованої медичної допомоги в роботу багатoproфільного закладу охорони здоров'я» (номер державної реєстрації 0122U000232, строки виконання 2022-2024 рр.). Автор, як співвиконавець, брав безпосередню участь у її виконанні.

Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Вежновець Є.І. є комплексним науковим дослідженням, побудованим на принципах системного підходу із застосуванням принципів доказової медицини. Для вирішення зазначеної наукової проблеми дисертантом визначено мету дослідження - обґрунтування удосконаленої моделі організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання для поліпшення якості медичної допомоги в умовах реформування системи охорони здоров'я. Для досягнення мети було заплановано виконання низки завдань, а саме: світового та національного досвіду організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання; проведення аналізу захворюваності дітей на хвороби органів дихання та пневмонію в Україні з оцінкою тренду та прогнозу до 2025 року; аналіз системи організації надання медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання в Україні; проведення опитування батьків дітей з хворобами органів дихання для вивчення їхньої задоволеності щодо якості надання медичної допомоги дітям та її організації; обґрунтування моделі

удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання.

Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у представленому дисертаційному дослідженні, підтверджується використанням комплексного системного підходу при виконанні етапів роботи, обґрунтованістю застосування сучасних методів дослідження, статистичною достовірністю отриманих результатів.

У роботі використано достатню за обсягом та широку репрезентативну базу даних стосовно захворюваності дитячого населення на хвороби органів дихання, забезпеченості лікарями та ліжками дитячого населення в цілому за період з 1993 до 2022 року. В рамках дисертаційного дослідження проведено соціологічне опитування 364 осіб, з них 150 - за власною (авторською) анкетною та 214 осіб - за стандартизованою анкетною.

Наукова новизна одержаних результатів.

Дисертантом вперше здійснено медико-соціальне обґрунтування моделі удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання, інноваційними елементами якої стали: навчально-просвітницька робота з батьками комунікацій з лікарями ЗП-СЛ та лікарями-педіатрами з метою зменшення необґрунтованих випадків звернень за екстреної медичної допомоги; удосконалення клінічних маршрутів пацієнтів залежно від клінічного стану дитини з хворобами органів дихання; раціональне планування та використання ліжкового фонду шляхом унормування кількості ліжок на 1 штатну посаду лікаря-педіатра стаціонару.

Удосконалено підходи до розробки та впровадження клінічних маршрутів пацієнта в залежності від тяжкості перебігу ХОД у дитини та закладу охорони здоров'я, до якого звернулись батьки за медичною допомогою.

Набули подальшого розвитку в медико-соціальних дослідженнях методичні підходи до використання клінічних індикаторів якості медичної допомоги дітям з ХОД, відповідно до рекомендацій ВООЗ.

Теоретичне значення результатів дослідження одержаних результатів полягає доповненні теорії соціальної медицини в частині вчення про здоров'я населення, профілактику захворювань та надання послуг охорони здоров'я, спрямованих на боротьбу з раком шкіри, в умовах розвитку системи громадського здоров'я.

Практичне значення результатів дослідження.

Результати дослідження вперше стали підставою для розробки моделі удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання, яка отримала високу оцінку висококваліфікованих незалежних експертів та підтвердила своє практичне значення на галузевому та місцевому рівнях шляхом впровадження в закладах вищої освіти та Центрах ПМСД, що засвідчено 4-ма актами впровадження.

Оцінка змісту, оформлення та обсягу дисертації, зауваження щодо оформлення. Дисертаційна робота Вежновець Є.І. є завершеною науковою працею, її структура відповідає вимогам МОН України, є класичною. Дисертація складається з анотації, вступу, 6 розділів, кожен з яких завершується логічними та лаконічними висновками, та 5 додатків. Наприкінці роботи традиційно представлено загальні висновки та рекомендації, сформульовані автором на підставі аналізу джерел наукової літератури та результатів власних досліджень. Автором проаналізовано 231 літературне джерело, з яких 34 – кирилицею, 197 - латиницею. Повний обсяг дисертації становить 225 сторінок, у т.ч. 186 сторінок основного тексту. Робота ілюстрована 31 таблицею та 55 рисунками, які покращують сприйняття результатів дослідження. Дисертація написана літературною мовою, з дотриманням наукового стилю.

У **Вступі** дисертант висвітлює актуальність теми, формулює мету наукового дослідження та його завдання, окреслює об'єкт, предмет дослідження, обирає його методи, описує новизну, теоретичне та практичне значення роботи, свій особистий внесок в розробку наукових положень

дисертаційного дослідження, його обсяг і структуру, наводить перелік публікацій та апробаційних виступів.

В розділі I представлено аналіз джерел наукової літератури. Установлено, що хвороби органів дихання у дітей обумовлюють важкий тягар для систем охорони здоров'я та суспільства в усьому світі через високі показники захворюваності та смертність від них.

Аналізом виявлено фактори ризику захворюваності на хвороби органів дихання у дітей, причини смертності від пневмонії; вивчено профілактичні заходи з попередження цих хвороб, особливості організації надання медичної допомоги в світових системах охорони здоров'я дітям з хворобами органів дихання та індикатори якості надання медичної допомоги дітям з цими хворобами, запропоновані ВООЗ.

У розділі II описано програму, обсяг та методи дослідження. Методологія дослідження передбачала послідовну реалізацію п'ятих етапів, логічно структурованих, відповідно до розробленої програми дослідження, що дозволило отримати науково обґрунтовані результати.

Завдяки розробленій програмі та використанню адекватних методів дослідження сформовано основу для наукового обґрунтування напрямів та заходів з удосконалення організації надання допомоги дітям з хворобами органів дихання на основі міждисциплінарного підходу; розробки моделі удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання.

Розділ III представляє аналіз захворюваності дітей на хвороби органів дихання у період 1993-2022 роки в Україні, зокрема дітей, які обслуговуються в ДНУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини ДУС» та в місті Києві за період 2011-2021 роки.

Результатами математичного моделювання даних за період 1993-2017 років доведено, що в Україні в 2025 році прогнозується зменшення захворюваності на хвороби органів дихання у дітей віком 0-6 років та 7-14 років на 21,88% та 5,55% відповідно, або ймовірність 853,67 випадків хвороб на 1000

дитячого населення віком 0-6 років, 704,74 випадків хвороб на 1000 дитячого населення віком 7-14 років. Водночас прогнозується зростання захворюваності у підлітків 15-17 років на 43,9% (до 1031,39 випадків захворювань на 1000 дитячого населення). Очікується зменшення захворюваності на пневмонію дітей віком 0-6 років до 3,84 на 1000 дитячого населення та дітей віком 7-14 років - до 3,79 на 1000 дитячого населення. Однак прогнозується зростання захворюваності на пневмонію дітей віком 15-17 років до 6,85 на 1000 дитячого населення. Цим показано, що в Україні показник захворюваності на пневмонію перевищує аналогічні показники в країнах Європейського Союзу майже в три рази, що вказує на існування певних проблем якості профілактичних, діагностичних та лікувальних заходів.

У **IV розділі** представлено аналіз системи організації надання медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання. Встановлено, що за 1993-2022 роки рівень забезпеченості лікарями-педіатрами в Україні зменшився з 14,81 до 10,05 на 10000 дитячого населення. У 2021 році забезпеченість лікарями-педіатрами (10,43 на 10000 дитячого населення) була менша, ніж в Польщі та Словачії. Прогнозовано подальше зменшення забезпеченості лікарями-педіатрами України в 2022-2025 роках - відповідно з 10,05 до 7,46 на 10000 дитячого населення. У структурі контингенту лікарів-педіатрів з 1993 по 2022 рік зменшилася частка амбулаторних лікарів-педіатрів та суттєво зросла частка госпітальних лікарів. Забезпеченість госпітальними лікарями-педіатрами на 10000 дитячого населення зросла на 3,43%. Забезпеченість лікарями загальної практики-сімейними лікарями, які також надають медичну допомогу дітям, зросла з 0,04 до 3,44 на 10000 населення. Однак, за даними опитування, батьки мають укладені декларації з лікарем ЗП-СЛ лише в 12,33% випадках, що показало недостатню довіру родин до лікарів цієї спеціальності з питань надання педіатричної допомоги.

Визначено, що з 2008 по 2021 рік в Україні спостерігалось достовірне зменшення забезпеченості педіатричними соматичними ліжками на 36,7%, що

відповідало загальному тренду в країнах Європейського Союзу та відображало приведення ліжкового фонду у відповідність до потреб дитячого населення.

За вказаний період відбулося зменшення кількості госпіталізацій дітей з хворобами органів дихання на алергологічні (на 42,7%), пульмонологічні (на 41,3%) та педіатричні соматичні ліжка (на 47,4%). У 2021 році рівень госпіталізацій становив 419,53 на 10000 дитячого населення, що на 40,45% менше, ніж у 2008 році.

Аналіз ефективності використання ліжкового фонду довів, що з 2008 по 2019 рік спостерігалася стійка тенденція до зменшення коефіцієнта зайнятості педіатричних соматичних ліжок. У 2019 році коефіцієнт зайнятості для педіатричних соматичних ліжок становив 77,39%, а середня тривалість перебування пацієнта на ліжку становила 7,56 днів (у Польщі, Латвії, Литві - 4-7 днів). На 1 штатну посаду лікаря-педіатра в середньому в закладах охорони здоров'я було передбачено 5,83 педіатричних соматичних ліжка, що є оптимальним та відповідає міжнародним даним (6-8 ліжок).

У **V розділі** представлено результати аналізу звернень батьків за медичною допомогою дітям з хворобами органів дихання до приймального відділення стаціонару, які складають в структурі причин звернень 72,94%. В 61,83% випадках батьки відмовлялися від стаціонарного лікування після отриманої консультації лікаря-педіатра приймального відділення. Хворі діти в 47,93% були доставлені бригадою екстреної медичної допомоги, в 42,01% випадках - батьками за самозверненнями, і лише в 10,06% - за направленням лікаря-педіатра Центру ПМСД. Виявлено, що батьки в перші три дні захворювання дитини обирають звернення до швидкої допомоги (72,92% від усіх звернень по швидку допомогу) або до лікаря-педіатра приймального відділення стаціонару (50% від усіх самозвернень). За даними опитування батьків, майже 43% дітей лікували пневмонію вдома. 69,33% батьків при наявності симптомів гострого респіраторного захворювання у дитини (висока температура, нежить, кашель, слабкість тощо) звертаються за консультацією до

лікаря (до лікаря-педіатра - від 78% до 83,3%, а до сімейного лікаря - від 10,6% до 12,7%).

В цьому розділі представлено результати багатофакторного аналізу, який довів, що ризик незадоволеності батьків якістю надання медичної допомоги дітям знижується при зростанні кількості звернень за медичною допомогою до сімейних лікарів. У рейтингу оцінок задоволеності медичною допомогою, наданою лікарями-педіатрами, найвищі оцінки були отримані за шкалою «доступність та зручність надання медичної допомоги», а найнижчі оцінки були отримані за шкалою «технічна якість допомоги» (наявність необхідного обладнання в кабінеті, ретельність огляду лікарем тощо) та «фінансові аспекти» (оплата за допомогу).

У розділі VI представлено складові удосконаленої моделі організації надання медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання. Підґрунтям для цього слугувало визначення потреби в удосконаленні цієї моделі; обґрунтування індикаторів ефективності використання кадрового ресурсу та ліжкового фонду для організації надання медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання в умовах стаціонару; обґрунтування чинників задоволеності батьків якістю надання медичної допомоги дітям. В главі також представлено результати експертної оцінки вказаної моделі.

Висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими, відповідають завданнями, підтверджені отриманими фактичними даними, свідчать про досягнення мети дослідження.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях.

Результати дисертації Вежновець Є.І. висвітлені в 8 наукових роботах (у т. ч. 2 – одноосібних), з них: у 5 статтях, зокрема у 3 статтях, що входять до наукометричної бази Scopus; 3 тезах в матеріалах науково-практичних конференцій. В зазначених публікаціях достатньою мірою розкрито наукові результати, які стали особистим науковим здобутком автора, що дозволяє зробити висновок щодо відповідності публікацій вимогам оприлюднення результатів дисертаційного дослідження.

Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що виносяться на захист.

Дисертація Вежновець Є.І. є самостійною науковою працею автора. Дослідження виконано на базі Клінічної лікарні "Феофанія" ДУС. Автором самостійно визначено мету та завдання дослідження; розроблено спеціальну програму; обрано методи дослідження, проведено пошук джерел наукової літератури та їх аналітичний огляд. Дисертантом здійснено збір, узагальнення та статистичний аналіз первинної інформації; розроблено анкети соціологічних досліджень серед батьків. Автором самостійно визначено та оцінено критерії ефективності використання кадрового та ліжкового фонду. Досліджено особливості наявного маршруту дітей з ГРВІ та пневмонією для отримання в умовах амбулаторної та стаціонарної допомоги.

Дисертантом систематизовано отриманий експериментальний матеріал, проведено його відповідну статистичну обробку з використанням оптимальних методів статистичного аналізу, їхню інтерпретацію, сформульовано висновки, що були опубліковані в наукових працях за темою дисертації. Дисертант власноруч написав усі розділи дисертації.

Усі висновки і положення, винесені на захист, розроблені дисертантом особисто. З наукових праць, виконаних у співавторстві, в роботі використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистого доробку дисертанта. У роботі викладено погляди автора на вирішення проблеми удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання з метою поліпшення її якості.

Апробація результатів дисертації.

У роботі приділено належну увагу впровадженню отриманих результатів у практику. Достовірність отриманих в процесі дослідження теоретичних результатів, методичних підходів підтверджується також результатом апробації запропонованих інновацій матеріалів на 6 міжнародних форумах, з яких 3 – за кордоном.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації).

Під час виконання дисертації аспірант Вежновець Є.І. дотримувалася принципів академічної доброчесності, морально-правових правил проведення медичних наукових досліджень, що підтверджено висновком її комісії з питань етики (протокол від 21.03.2024 р. №02). Результати перевірки та аналізу матеріалів дисертації засвідчили відсутність ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (довідка від 19.06.2024 р. №495/2024).

Рекомендації щодо використання результатів дисертаційного дослідження в практиці.

Результати дисертаційного дослідження стали підставою для рекомендацій Міністерству охорони здоров'я України: розробити кадрову стратегію забезпечення лікарями-педіатрами первинної медичної допомоги; розробити План заходів з профілактики захворювань органів дихання у дітей та підлітків.

Регіональним органам охорони здоров'я обласних державних адміністрацій та м. Києва: розробити порядок госпіталізації дітей з хворобами органів дихання відповідно до місцевих умов за направленням лікаря-педіатра чи лікаря ЗП-СЛ, з якими укладена декларація на медичне обслуговування.

Керівникам закладів охорони здоров'я: здійснювати моніторинг індикаторів якості медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання відповідно до стандартів ВООЗ.

Закладам вищої (післядипломної) медичної освіти: використовувати розроблену модель в навчальних циклах підвищення кваліфікації керівників закладів охорони здоров'я; розробити навчальні плани та програми короткотривалих циклів безперервного професійного розвитку для лікарів-педіатрів з питань формування ефективної комунікації з батьками дітей з хворобами органів дихання.

Відповідність дисертації спеціальності та профілю спецради.

Дисертація Вежновець Євгенії Ігорівни на тему «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 – Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина, з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» та профілю разової спеціалізованої вченої ради.

При детальному аналізі роботи виникли деякі зауваження та дискусійні питання.

Зауваження

1. Дисертантом проаналізовано майже 200 зарубіжних джерел наукової літератури стосовно досліджуваних питань, але для порівняння власних даних наводяться результати досліджень лише в Польщі і Словачії, і тільки середня тривалість перебування на ліжку проаналізована по всіх Європейських країнах.

2. На мій погляд, робота дещо перевантажена таблицями і малюнками, тим більше що наведені в них дані детально описані в тесті.

У порядку дискусії, під час офіційного захисту хотілося б отримати відповіді на наступні **запитання**:

1. Результатом даного дисертаційного дослідження стало удосконалення моделі організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання з метою поліпшення її якості. Чи є підходи щодо удосконалення моделі універсальними, чи можливо її використовувати для оптимізації медичної допомоги дитячому населенню при інших хворобах?

2. В роботі виявлено недостатню участь сімейних лікарів у наданні медичної допомоги дітям з найбільш поширеними хворобами органів дихання? Які заходи щодо більш широкого залучення сімейних лікарів є на Ваш погляд, найбільш дієвими? Які на Ваш погляд, заходи щодо широкого залучення сімейних лікарів можуть бути дієвими?

3. В дисертації відображено, як Пандемія Ковід19 вплинула на зміни показників захворюваності, частоти госпіталізації дітей з хворобами органів дихання тощо. Чи враховували Ви при складанні прогнозів до 2025 року, які

базувались на даних 1993-2017 років, вплив війни, що триває вже понад два роки на території України?

Вказані зауваження і запитання не мають принципового характеру та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Відповідність роботи вимогам, які пред'являються до наукового ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота Вежновець Євгенії Ігорівни на тему «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина (спеціалізація 14.02.03 «соціальна медицина»), є завершеним науковим дослідженням, що містить нові науково обґрунтовані результати, які вирішують важливе науково-практичне завдання з удосконалення організації медичної допомоги дітям з хворобами органів дихання з метою поліпшення її якості.

Представлена дисертаційна робота за своєю актуальністю, методичним рівнем, обсягом досліджень, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів, рівнем їх висвітлення та впровадження в практичну діяльність відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а її автор – Вежновець Євгенія Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент

кандидат медичних наук,
доцент кафедри громадського здоров'я
НМУ імені О.О.Богомольця

Любов ЛИТВИНОВА